

SVENSKT NÄRINGSLIV

Ekonomiska förutsättningar inför avtalsrörelsen 2025

NOVEMBER 2024

Innehåll

Förord och sammanfattning	2
Konkurrenskraft och konjunkturen	4
Lågkonjunkturen biter sig fast	4
Svag industrikonjunktur att vänta	5
Bekymmersamt läge på arbetsmarknaden	7
Hög osäkerhet i omvärlden	8
Reallönerna ökar nu i snabb takt	9
En hög tillväxtförmåga ger ökat välstånd på sikt	10
Konkurrenskraft och kostnadsutveckling	11
Produktivitetstillväxten har försvagats över tid	11
Svag krona döljer höga arbetskraftskostnadsökningar	14
Fortsatt stärkt konkurrenskraft kräver långsiktigt hållbar kostnadsutveckling	20
Konkurrenskraft och lönsamhet	22
Inte lämpligt att enbart fokusera på vinstandelen	22
Företagsekonomiska uppgifter visar på svagare lönsamhet	23
Inflationskrisen påverkade lönsamheten negativt	25
Konkurrenskraft och arbetstidsförkortning	26
Lagstadgad arbetstidsförkortning ger stora produktionsbortfall	26
... och försämrad konkurrenskraft	26
Investeringsstakten skulle sänkas och kapital strömma ut ur Sverige	28

Förord och sammanfattning

Arbetsmarknadens parter tog ett stort ansvar i den föregående avtalsrörelsen. Genom gemensamma ansträngningar kunde en skadlig pris- och lönespiral likt den under 1970- och 80-talet undvikas. Inflationen har nu dämpats avsevärt från de tidigare höga nivåerna, vilket möjliggjort för Riksbanken att genomföra flera räntesänkningar.

Vi står inför en omfattande avtalsrörelse under 2025 där de flesta centrala kollektivavtal ska förhandlas och nytecknas. Varje avtalsrörelse har sina unika förutsättningar. Många hushåll och företag påverkas fortfarande i hög utsträckning av efterverkningarna från inflationskrisen. Lågkonjunkturen har bitit sig fast i Sverige och osäkerheten kring den framtida utvecklingen är hög. Det är av stor vikt att även denna gång värna om en ökad sysselsättning och förbättrad internationell konkurrenskraft.

I denna rapport beskrivs de ekonomiska förutsättningarna i Sverige inför avtalsrörelsen 2025. Rapportens huvudsakliga slutsatser kan sammanfattas i följande punkter:

- Sverige befinner sig i lågkonjunktur och arbetslösheten är hög. Varsel- och konkursstatistiken pekar åt fel håll och fler riskerar att bli av med jobbet den kommande tiden.
- Tillväxtens drivkrafter håller på att skifta. Konsumentnära branscher går en ljusare framtid till mötes när hushållen får större konsumtionsutrymme. Samtidigt ser utvecklingen för exportindustrin allt dystrare ut, med svagare efterfrågan från omvärlden och sjunkande orderingång.
- Osäkerheten är stor på det geopolitiska området. Dessutom utgör protektionistiska strömmar ett hot mot små och handelsberoende länder som Sverige. Det påverkar våra möjligheter att konkurrera på världsmarknaden.
- Svensk export har gynnats av den svagare kronan. De senaste kvartalen har dock Sveriges kostnadsmässiga konkurrenskraft snabbt försämrats.
- En kronförstärkning skulle påverka konkurrenskraften negativt. Redan vid en eurokurs på 10 kronor klättrar svensk tillverkningsindustri från åttonde till tredje plats när kostnadstrycket bland EU-länderna jämförs.
- Inbromsningen i produktivitet är slående. Tillväxten är numera låg, både i Sverige och i omvärlden. I relativa termer sticker USA ut med högre produktivitetstillväxt.
- Lönsamheten i det svenska näringslivet har försämrats de senaste åren till följd av ökade insatsvarukostnader, svag inhemsk efterfrågan och högre räntor.

-
- Sveriges framtida välstånd byggs av fler arbetade timmar och ökad produktivitet. Mot bakgrund av detta skulle en arbetstidsförkortning bli kostsam i termer av en kraftig minskning i arbetade timmar och lägre BNP. Arbetstidsförkortning med bibehållen lön skulle även innebära en betydande försämring av den kostnads- mässiga konkurrenskraften givet dagens växelkurs.

Stockholm, november 2024

Sven-Olov Daunfeldt
Chefsekonom

Konkurrenskraft och konjunkturer

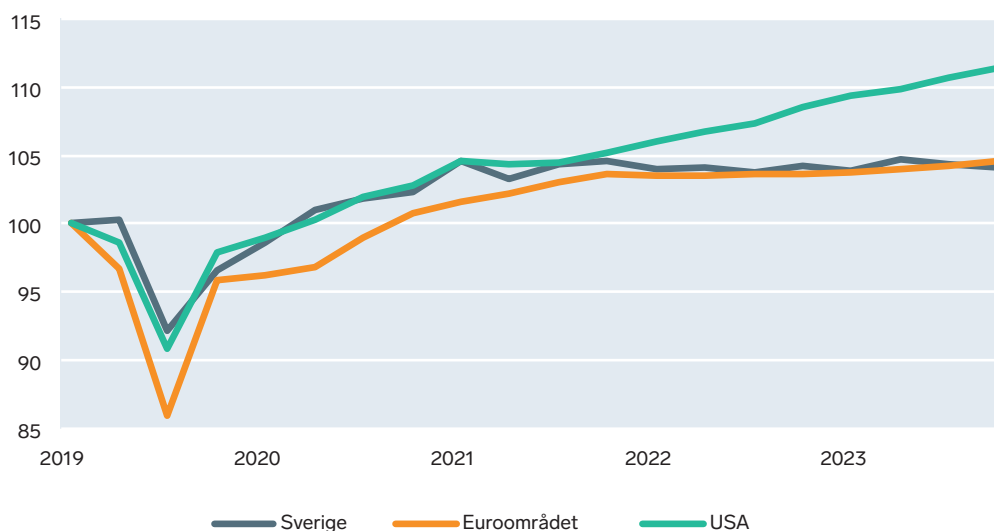
Lågkonjunkturer biter sig fast

Avtalsrörelser påverkas alltid av det rådande konjunkturläget, och den kommande förhandlingsperioden är inget undantag. Första halvan av 2020-talet präglades av stora omvälvningar. Den globala pandemin och den efterföljande kostnadschocken har lämnat djupa spår hos både hushåll och företag. För hushållens del har real-lönerna sjunkit, medan näringslivet drabbats av en markant ökning av konkurser och varsel.

Sverige befinner sig i en utdragen lågkonjunktur och tillväxten har varit svag under lång tid. Under pandemin utvecklades Sveriges BNP inledningsvis mindre negativt än i många andra länder, och återhämtningen gick snabbare än i stora delar av Europa. Den höga räntekänsligheten i svensk ekonomi ledde dock till en kraftig inbromsning när styrräntorna höjdes för att bekämpa inflationen. Sedan början av 2022 har Sveriges BNP rört sig sidledes (se diagram 1). Under motsvarande period har USA uppvisat betydligt högre tillväxt, vilket gjort att BNP-gapet mot både Sverige och euroområdet har vidgats.

Diagram 1. BNP-utveckling

Index 2019 kv4 = 100, fasta priser, säsongsrensade kvartalsvärden

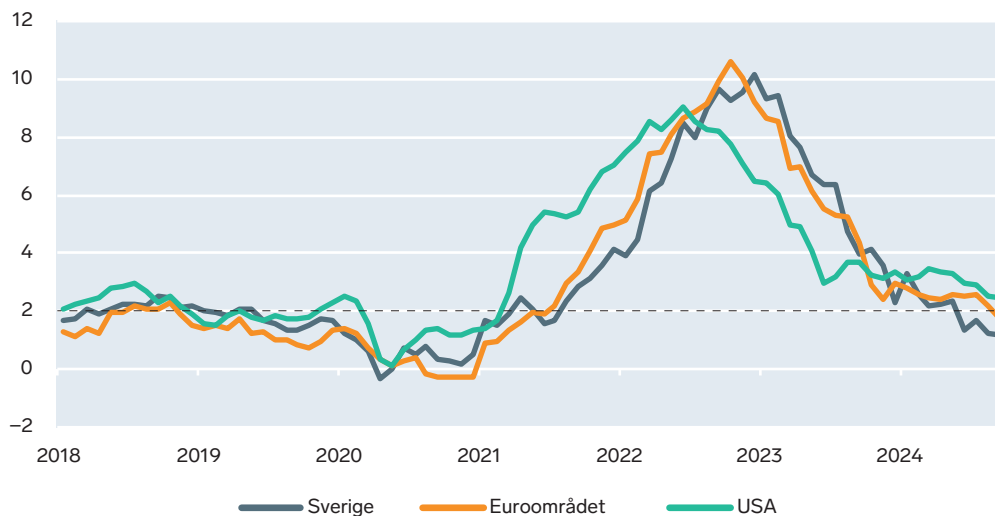
Anm.: Det sista utfallet för BNP i Sverige är baserat på SCB:s BNP-indikator.

Källor: SCB, Bureau of Economic Analysis och Eurostat genom Macrobond.

Det svaga konjunkturläget har lett till en snabb inflationsnedgång i takt med att effekterna från den utbudsdrivna kostnadschocken klingat av. Det har gjort att Riksbanken behövt lägga om penningpolitiken genom att sänka styrräntan vid upprepade tillfällen. I Sverige har nu inflationen legat under Riksbankens tvåprocentsmål flera månader i rad (se diagram 2).

Diagram 2. Inflationsutveckling

Procentuell årsförändring av konsumentprisindex, månadsvärden

Anm.: Konsumentprisindex avser KPIF för Sverige, KPI för USA och HIKP för euroområdet.

Källor: SCB, Bureau of Labor Statistics och Eurostat genom Macrobond.

Det står klart att det främst har varit den privata konsumtionen och bostadsinvesteringarna som har tyngt Sveriges BNP-tillväxt de senaste åren. Med de påbörjade räntesänkningarna har dock framtidsutsikterna ljusnat något bland många hushåll. Utöver en mer dämpad prisökningstakt och lägre räntor, kommer även kommande skattesänkningar på arbete att ytterligare stärka hushållens konsumtionsutrymme nästa år. Dessa faktorer väntas tillsammans driva på konsumtionstillväxten under 2025. Dessutom innebär det lägre ränteläget att byggkonjunkturen gradvis kommer att stärkas.

Svag industrikonjunktur att vänta

Exporten är den delkomponent av BNP som har utvecklats förhållandevis väl under lågkonjunkturen. Det är till stor del en effekt av den svaga kronan, men också att den starkare ekonomiska aktiviteten i framför allt USA har hållit uppe efterfrågan. Mycket talar för att vi nu går mot ett skifte, där den globala efterfrågan på svenska exportvaror viker.

Industriproduktionen i både USA och euroområdet står inför en period av svag tillväxt framöver, åtminstone att döma av framåtblickande indikatorer så som inköpschefsindex i dessa regioner. Särskilt den tyska industrin har under lång tid

hämmats av en rad strukturella problem, vilket fått produktionen att minska trendmässigt (se diagram 3). Eftersom Tyskland är en viktig exportmarknad för Sverige är konjunkturutsikterna där av stor betydelse för utvecklingen inom svensk industri. Avsaknaden av positiva signaler från den tyska ekonomin är därför oroande.

Diagram 3. Tysk industriproduktion

Volymindex 2018 = 100, säsongrensade månadsvärden

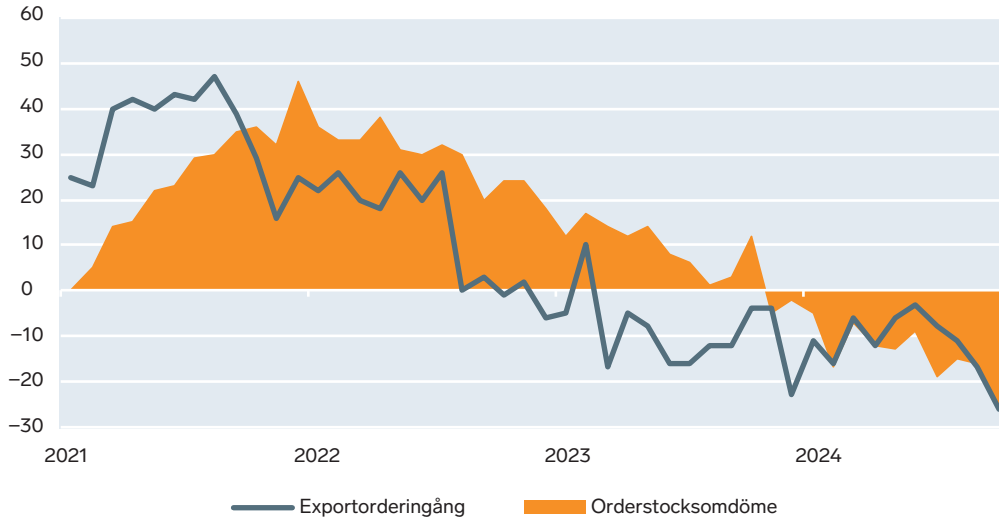
Källa: Destatis genom Macrobond.

Att drivkrafterna för svensk BNP-tillväxt håller på att skifta, avspeglas bland annat i konjunkturinstitutets barometer som visar att både exportorderingen och orderstocksomdömet bland svenska industriföretag sjunker (se diagram 4). Även Riksbankens senaste publicering av sina företagsundersökningar indikerar en allt svagare omvärldsefterfrågan för industrivaror.¹ Dessutom riskerar valresultatet i USA att leda till en ny våg av handelshinder och förstärkta protektionistiska strömningar, något som slår särskilt hårt mot den svenska tillverkningsindustrin som exporterar en stor del av det som produceras.

¹ Riksbanken skriver i sin [Företagsundersökning](#) från september 2024: "Konjunkturläget har försämrats något sedan i våras, men det är framför allt företagens optimism om framtiden som har fått sig en törn. Tydligast syns de lägre förväntningarna inom industrin, som inte längre tror på en förbättring i närtid. Exportindustrin märker av en svagare efterfrågan från omvärlden, vilket bland annat reflekteras i att orderingen fortsätter att sjunka."

Diagram 4. Exportordergång och orderstocksomdöme i den svenska tillverkningsindustrin

Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Anm.: Ett negativt nettotal innebär att fler företag anger att ordergången minskar, jämfört med de som anger att den ökar. På motsvarande sätt är det fler företag som upplever att orderstocken för närvarande är för liten.

Källa: Konjunkturinstitutet genom Macrobond.

Bekymmersamt läge på arbetsmarknaden

Under andra halvan av 2023 blev det allt tydligare att det svaga konjunkturläget började ge avtryck även på arbetsmarknaden, som tidigare var förvånansvärt motståndskraftig. Sedan dess har arbetslösheten ökat succesivt och nivån är hög i en internationell jämförelse (se diagram 5).

Diagram 5. Arbetslöshet, 15–74 år

Procent av arbetskraften, säsongrensade månadsvärden

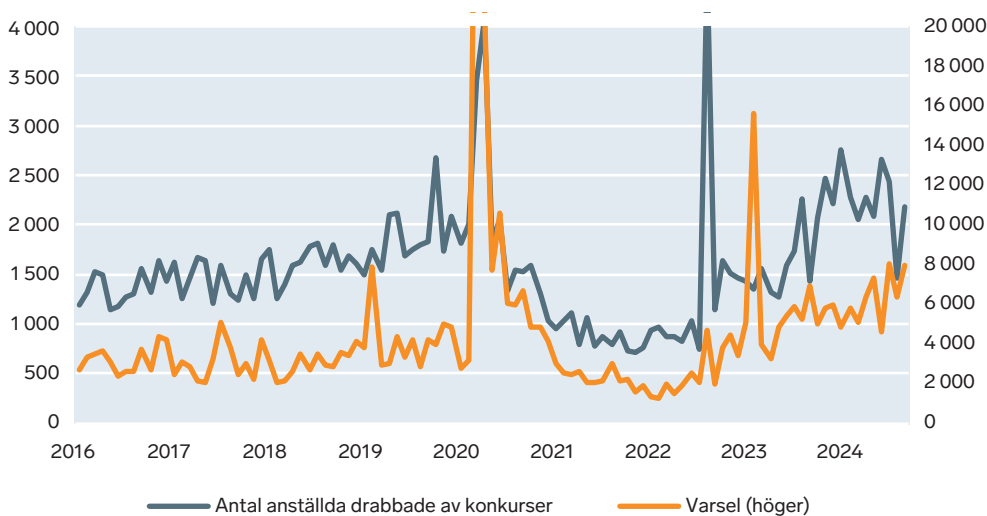

Källor: Eurostat och OECD genom Macrobond.

Både antalet varsel och antalet anställda som är drabbade av konkurser befinner sig allt jämt på högre nivåer än normalt (se diagram 6). När nu industrikonjunkturen av allt att döma försämras, finns det risk att arbetslösheten ökar ytterligare från dagens redan höga nivåer. Konkursstatistiken kan också komma att förvärras framöver i och med att många företag fortfarande har utestående skatteansänd sedan pandemin. Svårigheter att betala tillbaka dessa skulder har redan lett till att vissa företag tvingats ansöka om konkurs, och fler riskerar sannolikt att hamna i ekonomiska svårigheter framöver.

Diagram 6. Konkurser och varsel

Säsongrensade månadsvärden

Källor: Tillväxtanalys och Arbetsförmedlingen genom Macrobond.

Hög osäkerhet i omvärlden

Det finns ett antal risker som kan påverka konjunkturutvecklingen och tillväxten i näringslivet framöver. Många av dessa är av geopolitisk karaktär, såsom kriget i Ukraina och konflikterna i mellanöstern. Exempelvis skulle ökade spänningar i delar av mellanöstern kunna leda till stigande oljepriser, och att det därmed uppstår nya inflationsimpulser. En annan potentiell konflikt som skulle kunna få stora ekonomiska konsekvenser på en global skala är den mellan Kina och Taiwan. Riskerna kopplade till geopolitiken är således många och effekterna av olika utfall är svåra att bedöma.

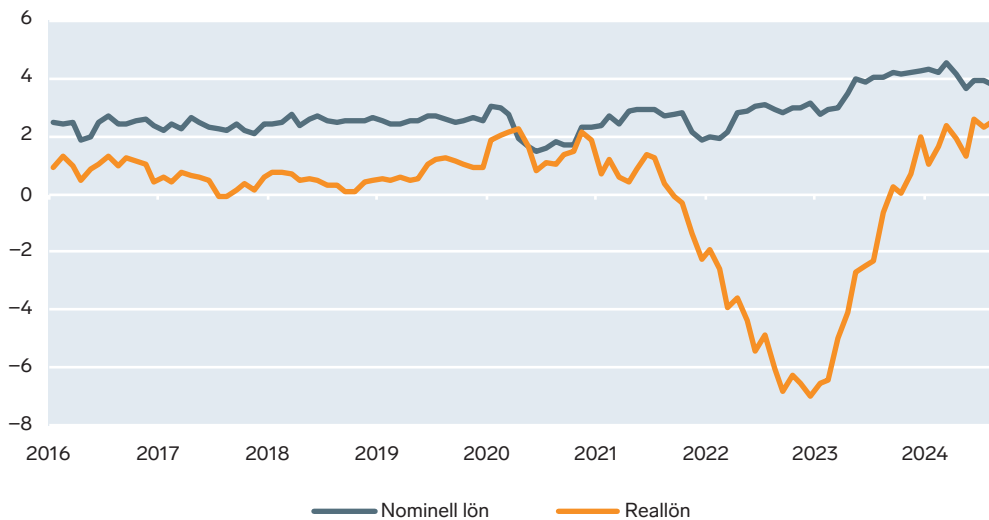
För svenskt vidkommande är de senaste årens höjda tonläge kring tullar och importkvoter oroväckande. Det finns risk att olika typer av handelskrig kan komma att eskalera framöver. Det skulle vara negativt för världsekonomin och sannolikt mest problematiskt för mindre länder med ett stort beroende av internationell handel. Samtidigt har valresultatet i USA initialt mottagits positivt av den amerikanska marknaden, vilket återspeglas i en stärkt dollar och stigande börskurser. Reaktionerna på de europeiska marknaderna har däremot som förväntat varit åt det mer negativa hållet. Än så länge handlar det dock inte om några större prisfall.

Reallönerna ökar nu i snabb takt

Inflationskrisen har lämnat många avtryck på vår ekonomi, inte minst i form av det reallönetapp som uppstod när prisökningarna var som mest påtagliga. Att inflationen nu har kommit ned från de tidigare höga nivåerna innebär att reallönerna återigen ökar (se diagram 7). Sedan nuvarande kollektivavtal inom industrin trädde i kraft i april 2023 har reallönerna beräknat med KPIF, det vill säga då boräntekostnader räknas bort från inflationen, ökat snabbare än vid någon annan motsvarande tidpunkt för en avtalsperiod under hela 2000-talet.² Det är därmed tydligt att reallönerna för närvarande växer i en ovanligt hög takt.

Diagram 7. Löneutveckling i svensk ekonomi

Procentuell årsförändring, månadsvärden

Anm.: Reallönetillväxten är definierad som nominell lönetillväxt minus KPIF-inflationen. Tidsserierna inkluderar Medlingsinstitutets uppskattning om hur mycket retroaktiv löne som kommer att läggas till de senaste månadernas löneutfall.

Källor: Medlingsinstitutet och SCB genom Macrobond.

Många bedömare tror att inflationen enligt konsumentprisindex (KPI) kommer att bli ännu lägre än KPIF i närtid. I de senaste prognoserna från Konjunkturinstitutet och Riksbanken bedöms KPI-inflationen för 2025 landa på -0,3 respektive 0,4 procent. Att KPI väntas öka i en betydligt lägre takt än KPIF framöver, beror på att effekterna av Riksbankens räntesänkningar på hushållens boendeutgifter räknas bort från det sistnämnda måttet. Givet att dessa prognoser står sig, kommer reallönerna att öka nästan oavsett vilket kostnadsmärke som sätts. Därmed kommer många hushåll sannolikt uppleva en kraftfull återhämtning av köpkraften framöver.

² Se Medlingsinstitutets publikation [Högre reallöner med lägre räntor](#) från oktober 2024, för en översikt av hur reallönerna har utvecklats under olika avtalsperioder.

En hög tillväxtförmåga ger ökat välstånd på sikt

Konjunkturen påverkar allt från politiska beslut och lönebildningen till arbetslöshetsrisker och olika investeringsbeslut. Det är därför viktigt att följa utvecklingen noga, i synnerhet i anslutning till avtalsrörelser. På längre sikt är det dock den underliggande tillväxtförmågan i ekonomin som avgör hur mycket vårt välstånd kan öka. Denna tillväxtförmåga beror i huvudsak av två faktorer, i) hur mycket vi arbetar samt ii) hur effektiva vi är när vi arbetar.

De ekonomiska variabler som vanligtvis används för att mäta dessa två storheter är *arbetade timmar* och *produktivitet*. Vårt framtida välstånd bygger dels på att antalet arbetade timmarna i ekonomin växer, dels på att produktionen av varor och tjänster sker på ett så effektivt sätt som möjligt. Betydelsen av dessa två variabler för ekonomisk tillväxt återges i kommande kapitel.

Konkurrenskraft och kostnadsutveckling

Kostnadsmässig konkurrenskraft avser ett lands eller ett företags förmåga att konkurrera på internationella marknader genom att erbjuda varor eller tjänster till en lägre kostnad än konkurrenterna. För Sverige, som är en liten och öppen ekonomi med ett stort beroende av utrikeshandel, är ett konkurrenskraftigt näringsliv avgörande för det långsiktiga välbefindandet. Exporten utgör mer än hälften av BNP och en stor del av sysselsättningen återfinns inom företag som möter internationell konkurrens på antingen exportmarknaden eller hemmamarknaden.

En betydande del av företagets kostnader utgörs av löner och sociala avgifter. Om dessa arbetskraftskostnader ökar snabbare än vad den internationella konkurrensen tillåter, påverkas företagets lönsamhet negativt. Då finns det risk att verksamheter och arbetstillfällen flyttas utomlands eller läggs ned, samtidigt som effektivitetshöjande investeringar riskerar att utebli.

Hur stora arbetskraftskostnadsökningar ett land kan bära utan att konkurrenskraften äventyras beror i hög grad på produktivitetstillväxten. Produktivitet är ett mått på mängden varor och tjänster som kan produceras i ekonomin per arbetad timme. I ett högproduktivt land är det möjligt att producera en given kvantitet till lägre kostnad än i ett lågproduktivt land.

Förutom utvecklingen av arbetskraftskostnader och produktiviteten har även växelkursförändringar stor inverkan på konkurrenskraften eftersom många priser sätts på internationella marknader.

I följande avsnitt analyseras utvecklingen av Sveriges kostnadsmässiga konkurrenskraft med utgångspunkt i produktiviteten, arbetskraftskostnaderna och växelkursen.

Produktivitetstillväxten har försvagats över tid

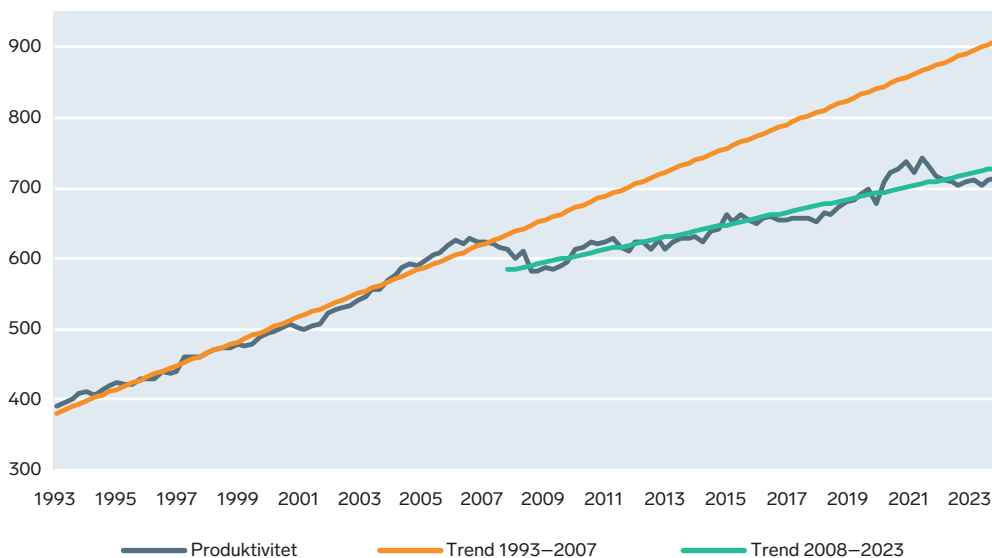
Sverige hade en förhållandevis hög produktivitetstillväxt under senare delen av 90-talet och första halvan av 2000-talet. Struktureller reformer som genomfördes efter 90-talskrisen, tillsammans med en växande informations- och kommunikationstekniksektor, lyfts ofta fram som viktiga faktorer bakom denna utveckling. Mellan 1993 och 2007 växte produktiviteten i det svenska näringslivet med i genomsnitt drygt tre procent per år.

Efter finanskrisen växlade produktivitetstillväxten ned i både Sverige och i många andra avancerade ekonomier. Sedan 2008 har den genomsnittliga produktivitetsökningen i det svenska näringslivet uppgått till under en procent per år, det vill säga knappt en tredjedel av den tillväxttakt som rådde innan finanskrisen.

För varje arbetad timme i det svenska näringslivet skapas i dagsläget varor och tjänster till ett värde av drygt 700 kronor, räknat i 2023 års penningvärde. Om produktiviteten hade fortsatt öka i samma höga takt som före 2008 skulle motsvarande värde ha legat på över 900 kronor (se Diagram 8). Det är uppenbart att produktivitetens utveckling över tid har stor betydelse för vilka arbetskraftskostnadsökningar som företagen klarar av att bära utan att konkurrenskraften äventyras.

Diagram 8. Produktivitetens utveckling i det svenska näringslivet

2023 års prisnivå i SEK, säsongrensade kvartalsvärden

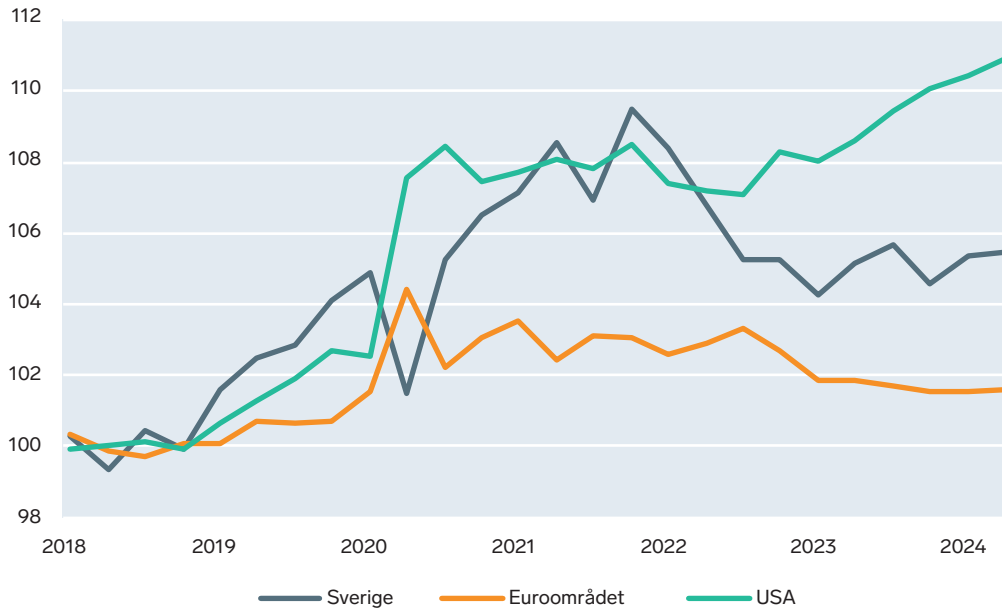
Anm.: Produktivitet definierad som kvoten mellan förädlingsvärde och arbetade timmar i näringslivet.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Inom EU har det på senare tid spridits en oro för att man är på väg att halka efter USA i den ekonomiska utvecklingen, samtidigt som konkurrensen från framför allt Asien hårdnar. Det har blivit allt tydligare att den amerikanska ekonomin ligger i framkant vad gäller innovationskraft och framväxten av nya teknologier, medan den mer traditionella industrin i Europa kämpar med en rad strukturella problem.

Diagram 9 illustrerar produktivitetens utvecklingen under de senaste åren i Sverige, USA och euroområdet, mätt som BNP per arbetad timme. Under pandemin ökade produktiviteten markant i både Sverige och USA till följd av att antalet arbetade timmar minskade mer än produktionen. I Sverige reverserades en del av denna produktivetsökning under 2022 i takt med att antalet arbetade timmar åter ökade. De senaste kvartalerna har produktiviteten i både Sverige och euroområdet rört sig sidledes, medan USA har fortsatt att uppvisa en uppåtgående trend. Därmed har produktivetsgapet mellan USA och Europa vidgats.

Diagram 9. BNP per arbetad timme

Index 2018 = 100, fasta priser, säsongsrensade kvartalsvärden

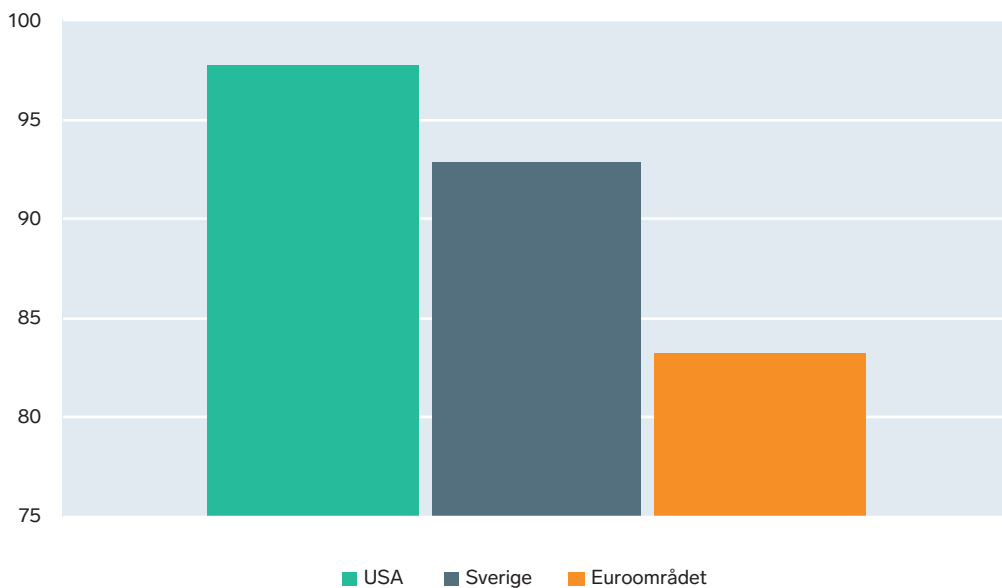

Källor: Eurostat, Bureau of Economic Analysis och Bureau of Labor Statistics genom Macrobond.

Justerat för köpkraft ligger Sveriges BNP per arbetad timme allt jämt närmre USA:s nivå än genomsnittet för euroländerna (se diagram 10). Detta innebär att Sverige, trots en svagare produktivitetsutveckling sedan finanskrisen, fortfarande rankas som ett förhållandevis produktivt land i en internationell jämförelse.

Diagram 10. Köpkraftsjusterad BNP per arbetad timme 2023

USD

Källa: OECD.

På branschnivå är produktivetsutvecklingen inom industrin av särskilt intresse i och med dess normerande roll för den svenska lönebildningen. Diagram 11 visar produktivetsutvecklingen inom tillverkningsindustrin för Sverige, USA och euroområdet.

I likhet med utvecklingen för ekonomin som helhet, har produktivitetstillväxten inom den europeiska tillverkningsindustrin varit svag under en längre tid. Särskilt den tyska industrin är fortfarande kraftigt påverkad av den energikris som följde på Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina. Sveriges låga beroende av rysk energi har troligen varit en viktig orsak till att svensk industri har kunnat uppvisa en starkare produktivitetstillväxt än många andra länder i Europa. Sedan 2022 har dock produktiviteten även inom svensk industri utvecklats svagt.

Diagram 11. Produktivetsutveckling i tillverkningsindustrin

Index 2018 = 100, fasta priser, säsongrensade kvartalsvärden

Anm.: Produktivitet definierat som kvoten mellan förädlingsvärde och arbetade timmar.

Källor: Eurostat, Bureau of Economic Analysis och Bureau of Labor Statistics genom Macrobond.

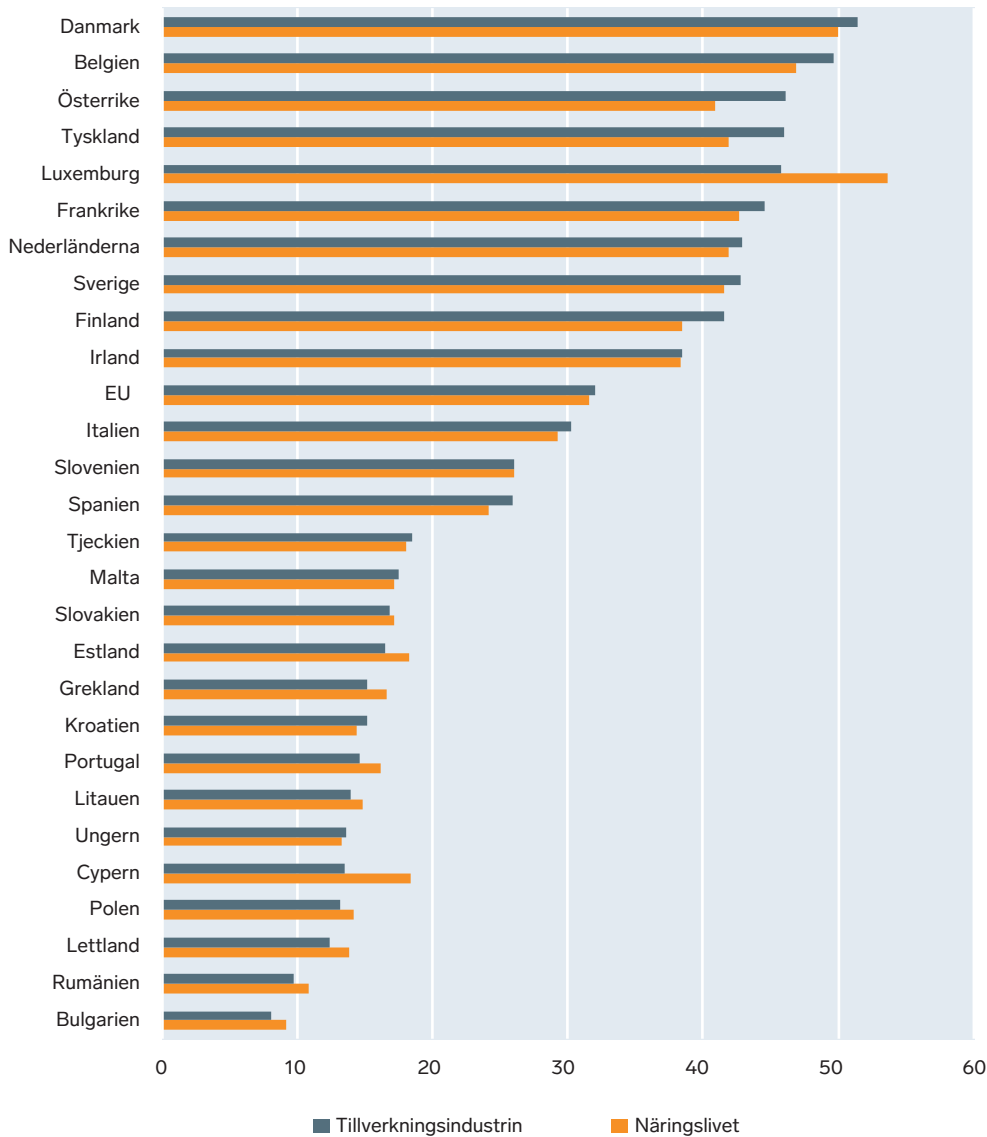
Svag krona döljer höga arbetskraftskostnadsökningar

Arbetskraftskostnader består av de totala kostnaderna som en arbetsgivare har för att anställa och behålla personal. Utöver löner till de anställda ingår även sociala avgifter, som i Sveriges fall står för nära en tredjedel av de totala arbetskraftskostnaderna.

Sveriges arbetskraftskostnader är förhållandevis höga i en internationell jämförelse. För näringslivet som helhet är det endast sex EU-länder som har högre arbetskraftskostnader per arbetad timme, medan det för tillverkningsindustrin är sju länder som placerar sig högre än Sverige (se diagram 12).

Diagram 12. Arbetskraftskostnader per timme 2023

EUR

Anm.: Arbetskraftskostnaderna avser arbetsgivarnas totala kostnader för att anställa och behålla personal. Utöver lönekostnader inkluderas även bland annat sociala avgifter och skatter. Nederländernas värde för tillverkningsindustrin avser 2022.

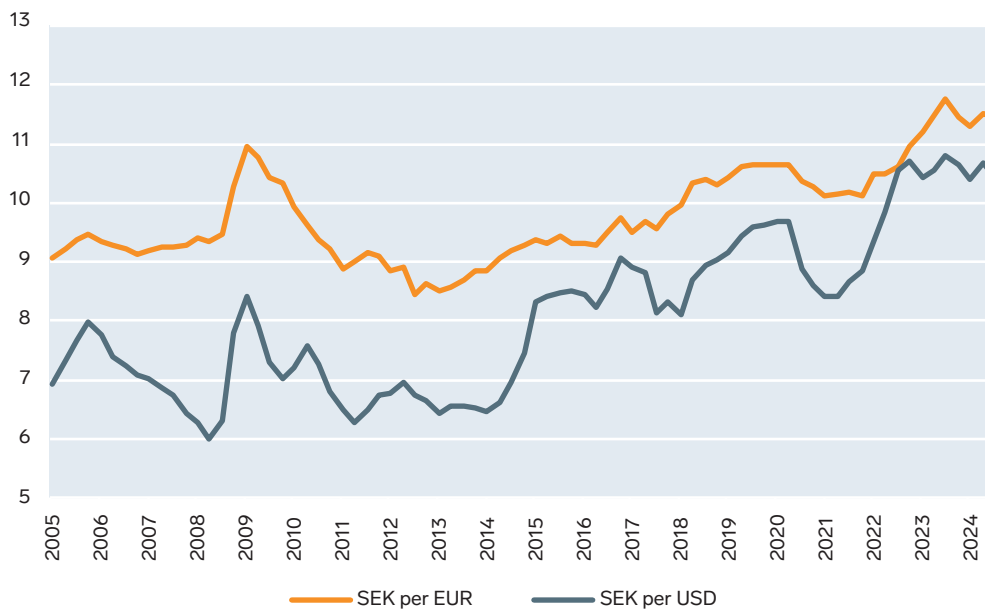
Källa: Eurostats arbetskraftskostnadsundersökning genom Macrobond.

Eftersom arbetskraftskostnaderna behöver uttryckas i gemensam valuta för att kunna jämföras mellan länder, påverkas Sveriges placering i diagram 12 av växelkursen. En stark krona leder till högre kostnadsnivå vid omräkning från nationell till gemensam valuta, medan en svag krona ger lägre kostnadsnivå.

Sedan omkring 2013 har kronan försvagats trendmässigt mot både euron och den amerikanska dollarn (se diagram 13). Det råder delade meningar om vad som är den främsta orsaken till denna utveckling men sannolikt är det en kombination av både inhemska faktorer och globala trender som har påverkat valutamarknaden. Kronförsvagningen har haft en dämpande effekt på arbetskraftskostnaderna när dessa räknas om från svenska kronor till utländsk valuta. På så vis har den svaga kronan inneburit en kostnadsmässig konkurrensfördel för svensk export.

Diagram 13. Kronans växelkurs mot euron och den amerikanska dollarn

SEK per valutaenhet, kvartalsvärden

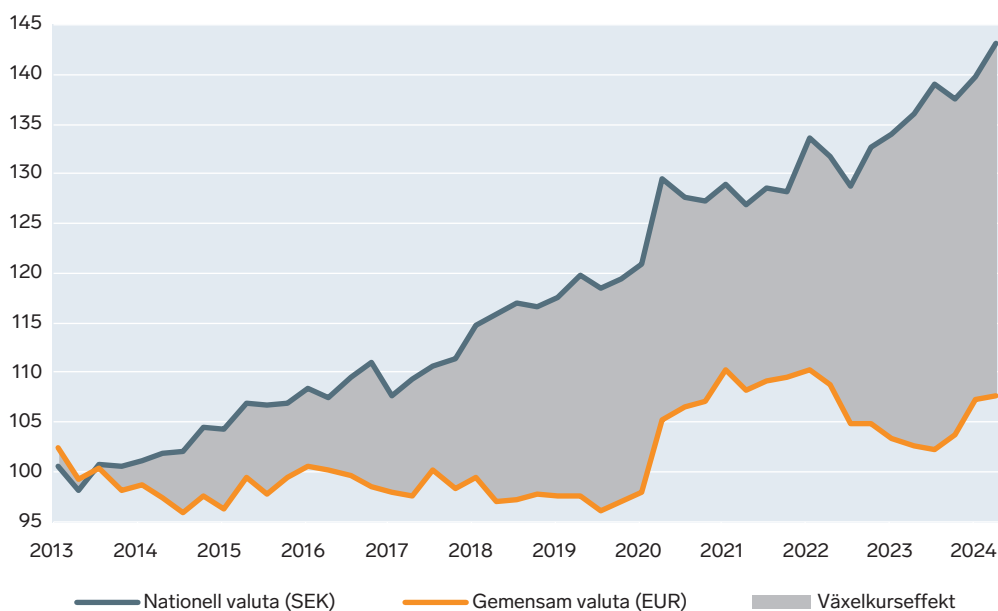

Anm.: Ett högre värde innebär svagare kronkurs.

Källa: Macrobond.

Diagram 14. Arbetskraftskostnader per timme i den svenska tillverkningsindustrin

Index 2013 = 100, säsongrensade kvartalsvärden

Anm.: Arbetskraftskostnader och arbetade timmar enligt nationalräkenskaperna.

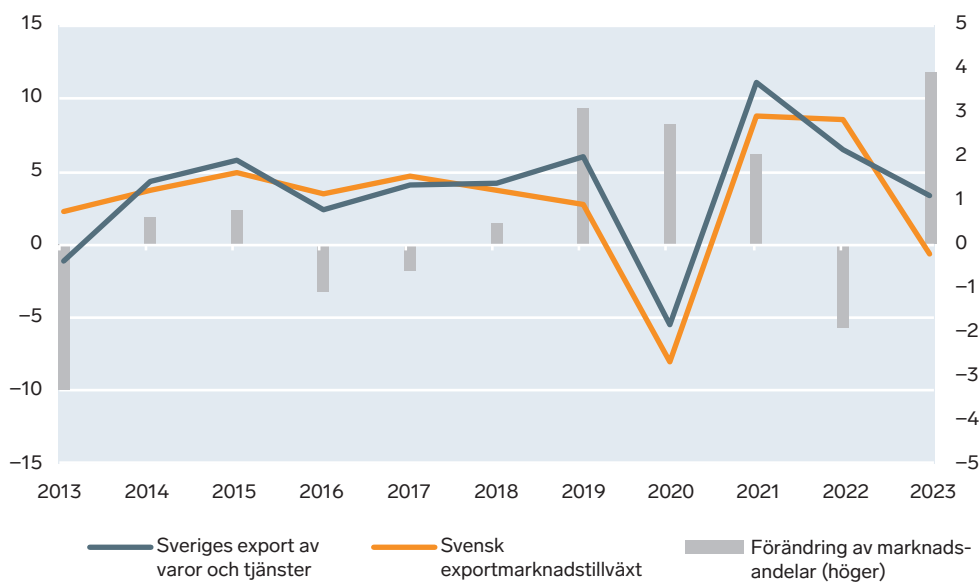
Källa: Eurostat genom Macrobond.

Diagram 14 illustrerar hur växelkursen har påverkat kostnadsutvecklingen inom tillverkningsindustrin från det att kronan började försvagas 2013. I euro har arbetskraftskostnaderna per arbetad timme ökat med mindre än tio procent, medan motsvarande ökning i kronor överstiger 40 procent.

Under sju av de tio senaste åren har samtidigt svensk export vuxit snabbare än den sammanvägda importen bland våra viktigaste handelspartners, vilket är en indikation på att Sverige har lyckats ta marknadsandelar (se diagram 15). Det är svårt att uppskatta hur stor del av utvecklingen som förklaras av den svaga kronan, men sannolikt har växelkursen varit en bidragande faktor till att svensk export under de senaste åren har vuxit snabbare än efterfrågan på exportmarknaden.

Diagram 15. Svensk exportutveckling och exportmarknadstillväxt

Procentuell årsförändring i volym

Anm.: Svensk exportmarknadstillväxt definieras som tillväxten i den sammanvägda importen bland Sveriges viktigaste handelspartners. Om Sveriges export av varor och tjänster växer snabbare än exportmarknaden, indikerar det att Sverige tar marknadsandelar.

Källor: EU-kommissionen via Macrobond.

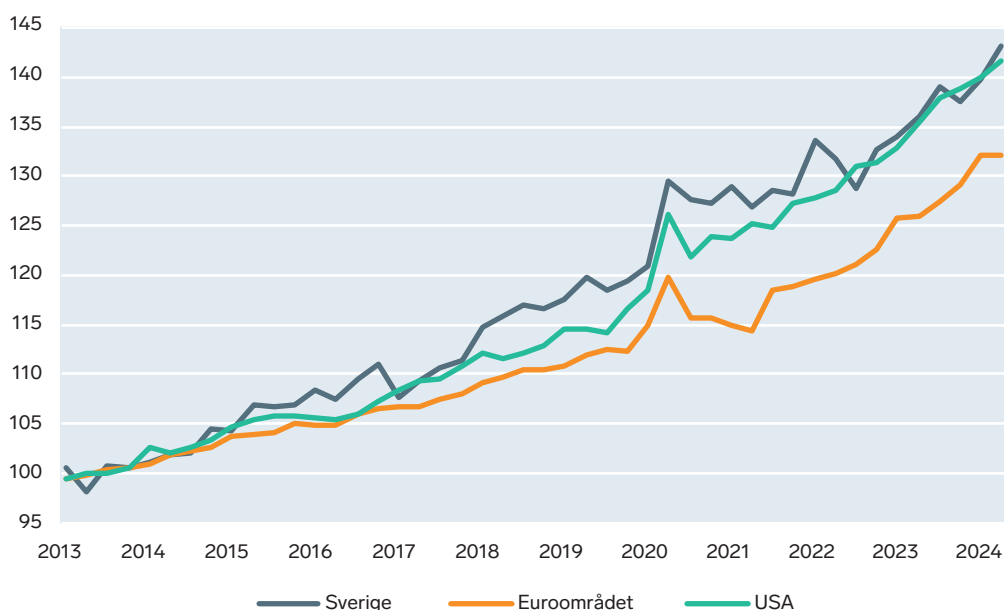
Bortser man från växelkursens inverkan på arbetskraftskostnaderna och i stället ser till utvecklingen i nationell valuta, har Sveriges kostnadsökningar varit högre än i många av våra viktigaste konkurrentländer. Jämfört med 2013 har arbetskraftskostnaderna per arbetad timme i den svenska tillverkningsindustrin ökat ungefär i linje med USA men betydligt mer än i euroområdet (se diagram 16).

Att förlita sig på att växelkursen även framöver ska kompensera för höga arbetskraftskostnadsökningar är inte hållbart i längden eftersom valutakurser tenderar att fluktuera över tid. Internationella valutafonden (IMF) gjorde så sent som för några månader sedan analysen att den svenska kronan var världens mest undervärderade valuta och bedömningen bland många prognosmakare är att kronan kommer stärkas i närtid.³

³ Se IMF:s [External Sector Report](#), juli 2024.

Diagram 16. Arbetskraftskostnader per timme i tillverkningsindustrin i nationell valuta

Index 2013 = 100, säsongrensade kvartalsvärden

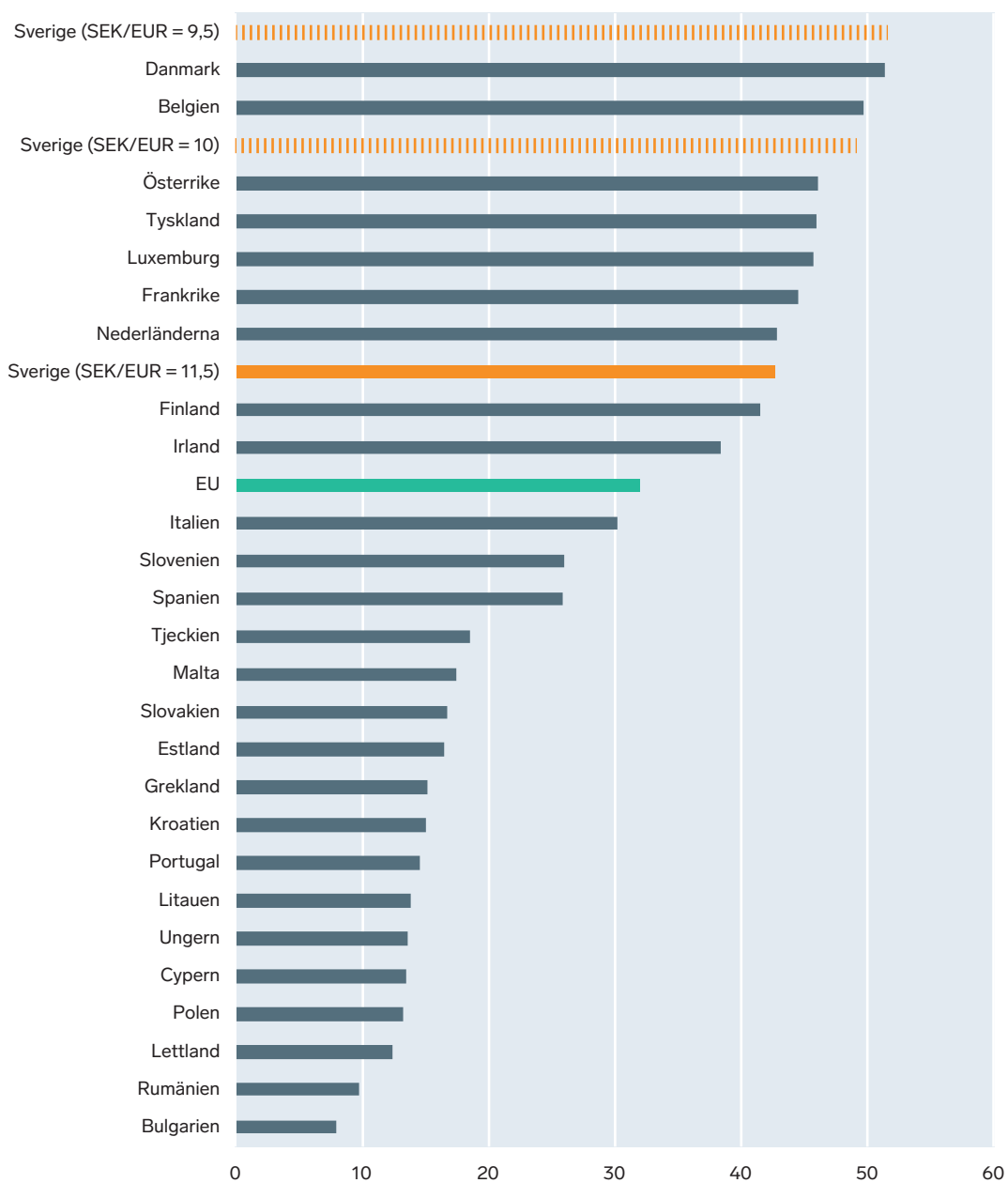
Källor: Eurostat, Bureau of Economic Analysis och Bureau of Labor Statistics genom Macrobond.

Vid en förstärkning av växelkursen till 10 kronor per euro skulle Sveriges arbetskraftskostnader i tillverkningsindustrin vara de tredje högsta i EU, givet nuvarande kostnadsnivåer. Vid en växelkurs omkring 9,5, vilket inträffade så sent som 2017, skulle Sverige till och med ha de högsta arbetskraftskostnaderna i hela EU (se diagram 17).

En sådan förstärkning skulle givetvis ha stor påverkan på svenska företags möjligheter att konkurrera på internationella marknader. Kombinationen av höga arbetskraftskostnader och en starkare krona riskerar alltså att göra svensk export betydligt mindre konkurrenskraftig framöver.

Diagram 17. Arbetskraftskostnader per timme i tillverkningsindustrin vid olika kronkurser

EUR

Anm.: Nederländernas värde avser 2022.

Källa: Eurostats arbetskraftskostnadsundersökning genom Macrobond.

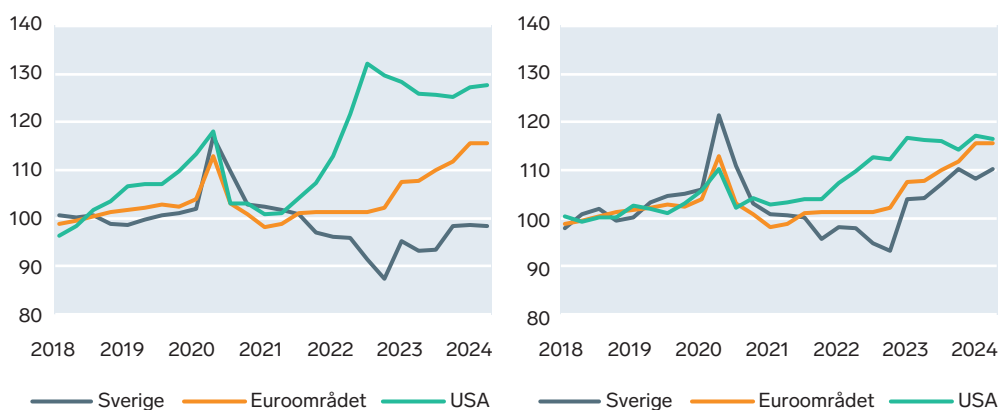
Fortsatt stärkt konkurrenskraft kräver långsiktig hållbar kostnadsutveckling

Genom att sätta arbetskraftskostnaderna i relation till produktiviteten, erhålls den så kallade enhetsarbetskostnaden. Det är ett mått som anger arbetskraftskostnaden per producerad enhet, till exempel per vara eller tjänst. Enhetsarbetskostnaden används ofta för att beskriva hur den kostnadsmässiga konkurrenskraften har förändrats mellan länder och över tid, med hänsyn tagen till skillnader i produktivitetstillväxt.

Från diagram 18 framgår det att den kostnadsmässiga konkurrenskraften för svensk tillverkningsindustri har stärkts jämfört med innan pandemin. Detta som en kombination av den svagare kronan och den förhållandevis starka produktivetsutvecklingen under 2021 och 2022. På samma sätt som att den svagare kronan har tryckt ned Sveriges enhetsarbetskostnad i gemensam valuta, har den starkare amerikanska dollarn bidragit till att höja USA:s enhetsarbetskostnad när denna räknas om från amerikanska dollar till euro.

Diagram 18. Enhetsarbetskostnad i tillverkningsindustrin i gemensam valuta (vänster) och nationell valuta (höger)

Index 2018 = 100, säsongrensade kvartalsvärden

Anm.: I det vänstra diagrammet är tidsserierna uttryckta i euro.

Källor: Eurostat, Bureau of Economic Analysis och Bureau of Labor Statistics genom Macrobond.

Vid jämförelser av hur enhetsarbetskostnaden har utvecklats mellan länder och över tid bör man ha i åtanke att resultaten kan vara mycket känsliga för valet av startpunkt och huruvida jämförelsen görs i gemensam eller nationell valuta. I tabell 1 framgår exempelvis att Sveriges enhetsarbetskostnad sedan finanskrisen i genomsnitt har ökat mer än i euroområdet, när jämförelsen görs i nationell valuta.

Detsamma gäller om man ser till den genomsnittliga utvecklingen från 2023. I takt med att en del av produktivetsökningen från pandemin har reverserats, har enhetsarbetskostnaden inom svensk tillverkningsindustri stigit betydligt snabbare än i både USA och de flesta jämförbara europeiska länderna.

Eftersom både den relativa produktivitetstillväxten och kronans framtida utveckling till stor del styrs av globala trender bortom Sveriges kontroll, krävs en långsiktigt hållbar kostnadsutveckling för att säkerställa att svenska företag även framöver ska kunna hävda sig i den internationella konkurrensen. Därmed bör de framtida ökningarna av arbetskraftskostnaderna hållas på en återhållsam nivå.

Tabell 1. Enhetsarbetskostnad i tillverkningsindustrin

Procentuell årsförändring, genomsnitt per tidsperiod

	2011–2024Q2	2018–2024Q2	2023–2024Q2
	Nationell valuta		
Sverige	1,8	1,9	8,9
USA	2,1	2,3	3,6
Euroområdet	1,0	2,3	7,6
	Gemensam valuta (EUR)		
Sverige	0,4	-0,9	3,3
USA	4,1	3,4	1,9
Euroområdet	1,0	2,3	7,6

Källor: Eurostat, Bureau of Economic Analysis och Bureau of Labor Statistics genom Macrobond.

Konkurrenskraft och lönsamhet

Under de senaste årens inflationskris har det vid upprepade tillfällen hävdats att företagen kunnat göra stora vinster genom att vältra över sina ökade kostnader på konsumenterna. Det har även påståtts att näringslivet inte bara lyckats upprätthålla sin lönsamhet, utan i många fall även förbättrat den, på bekostnad av hushållen.

Påståendena baseras ofta på att näringslivets så kallade vinstandel sedan en tid tillbaka har legat över det historiska genomsnittet. Eftersom vinstandelen är ett trubbigt mått på lönsamhet är det dock viktigt att ta hänsyn till flera indikatorer för att få en rättvisande bild av lönsamhetsutvecklingen.

Inte lämpligt att enbart fokusera på vinstandelen

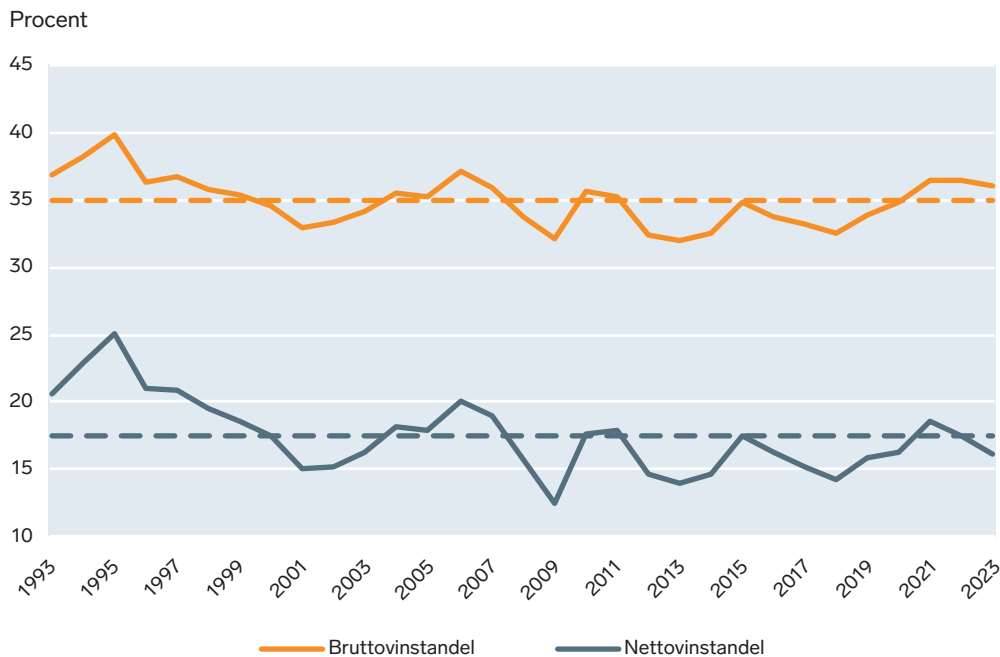
Vinstandelen är ett mått som erhålls från nationalräkenskaperna genom att beräkna driftsöverskottets andel av förädlingsvärdet i näringslivet. Förenklat uttryckt är driftsöverskottet den del av förädlingsvärdet som återstår efter att samtliga arbetskraftskostnader dragits av.

Förutom att ge ägarna avkastning på det egna kapitalet, ska driftsöverskottet även täcka räntekostnader för företagets lånade kapital, bolagsskatter samt kostnader för att ersätta förslitet kapital. Därmed skiljer sig driftsöverskottet från det traditionella vinstbegrepp som vanligtvis används i samband med bolagens årsredovisningar.

Vinstandelen kan redovisas både före och efter avdrag för kapitalförslitningskostnader, det vill säga både brutto och netto. Nettovinstandelen är ett mer rättvisande lönsamhetsbegrepp, men har nackdelen att kapitalförslitningskostnaderna är svåra att beräkna. Diagram 19 illustrerar utvecklingen av båda dessa mått baserat på Konjunkturinstitutets senaste beräkningar.

Bruttovinstandelen har de senaste åren legat något över det historiska genomsnittet, medan nettovinstandelen under 2022 och 2023 har minskat ner till nivåer under det historiska genomsnittet. Därmed är det inte möjligt att utifrån enbart dessa mått fastslå huruvida näringslivets lönsamhet avviker från det normala.

Diagram 19. Näringslivets justerade brutto- och nettovinstandel

Anm.: Streckade linjer visar historiska genomsnitt. Vinstandelarna är beräknade exklusive små- och fritidshus och har justerats för att kapitalinkomster till egenföretagare i själva verket är att betrakta som arbetsinkomster.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet (Konjunkturläget september 2024).

Företagsekonomiska uppgifter visar på svagare lönsamhet

Ett annat sätt att bedöma lönsamheten är att utgå från bolagens årsredovisningar. Med hjälp av resultaträkningsposterna i SCB-undersökningen Företagens ekonomi (FEK) är det möjligt att ta fram olika finansiella nyckeltal som återspeglar lönsamheten i näringslivet som helhet.⁴

Ett vanligt förekommande nyckeltal är rörelsemarginalen. Det definieras som rörelse-resultatet i förhållande till nettoomsättningen, och visar hur stor andel av företagets intäkter som återstår till räntor, skatt och vinst efter att driftkostnaderna har täckts.

Eftersom de senaste årens kraftigt stigande räntor inte bara har drabbat hushållen, utan också resulterat i ökade kostnader för många företag, är det relevant att även beakta lönsamheten med hänsyn taget till finansieringskostnaderna. Nettomarginalen, som definieras som resultatet efter finansiella poster i förhållande till nettoomsättningen, är ett sådant nyckeltal. Det visar på företagets vinst per omsatt krona före skatt.

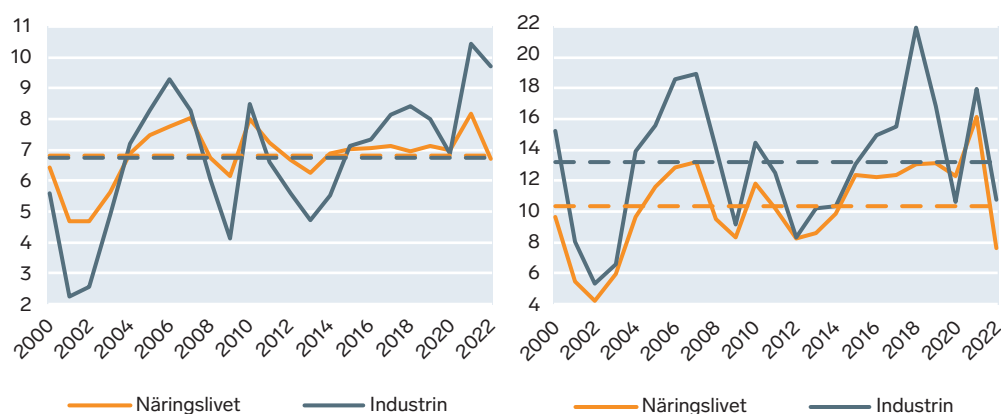
⁴ FEK är en årlig undersökning som genomförs av SCB, där data samlas in både från administrativa register och direkt från företag via frågeformulär. Undersökningens syfte är att belysa näringslivets struktur med avseende på faktorer som lönsamhet, tillväxt, utveckling, finansiering och produktion. Företag med finansiell verksamhet ingår inte.

I Diagram 20 illustreras utvecklingen av rörelsemarginalen och nettomarginalen för näringslivet som helhet och industrin. Båda måtten pekar på att marginalerna ökade under 2021. Enligt SCB kan den förbättrade lönsamheten förklaras av att företagen lyckades minska sina kostnader i pandemins initiala skede, och att intäkterna därefter ökade snabbare än kostnaderna i samband med att återhämtningen inleddes.

Under 2022, då inflationen steg kraftigt, minskade företagens lönsamhet. Nedgången kan bland annat tillskrivas ökade kostnader för insatsvaror och personal. Att nettomarginalen sjönk betydligt mer än rörelsemarginalen visar dessutom på att många företags lönsamhet pressades av de stigande räntorna.

Diagram 20. Rörelsemarginal (vänster) och nettomarginal (höger)

Procent

Anm.: Rörelsemarginalen definieras som rörelseresultatet i förhållande till nettoomsättningen, medan nettomarginalen definieras som resultatet efter finansiella poster i förhållande till nettoomsättningen. Streckade linjer visar historiska genomsnitt.

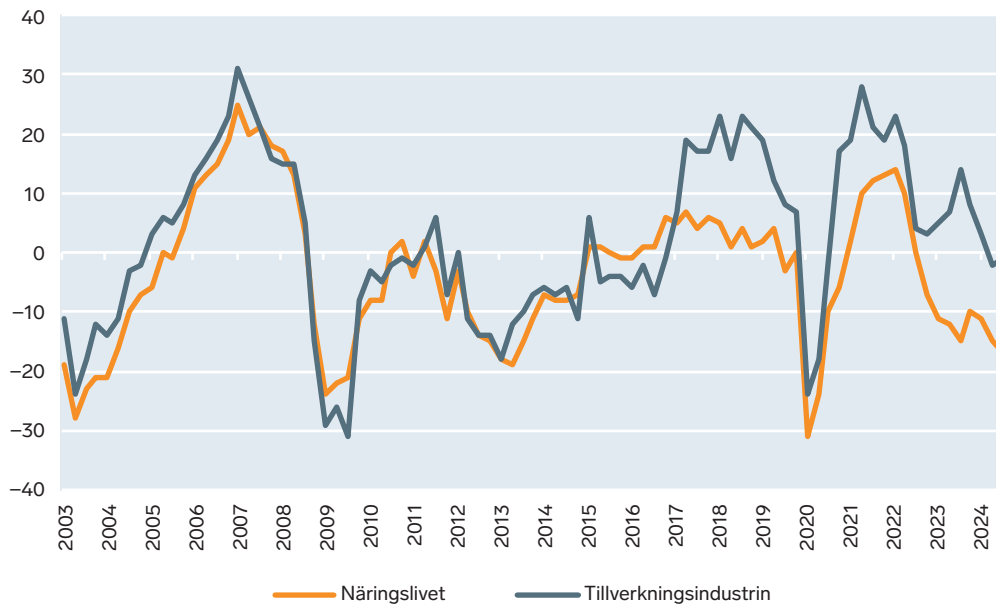
Källa: SCB (Företagens ekonomi).

I nuläget sträcker sig data från FEK endast till och med 2022, men sedan en tid tillbaka är det även möjligt att följa näringslivets lönsamhetsutveckling genom SCB-undersökningen Ekonomisk statistik på kvartal (ESK). Enligt ESK fortsatte rörelsemarginalerna att minska under 2023 jämfört med 2022, både inom industrin och näringslivet i stort. Eftersom de finansiella resultaträkningsposterna saknas i ESK är det inte möjligt att beräkna nettomarginalen. Med tanke på att räntorna fortsatte att stiga under 2023 är det dock troligt att även nettomarginalen försämrades ytterligare.

I likhet med de finansiella nyckeltalen visar företagens egna bedömningar av lönsamheten enligt Konjunkturinstitutets enkätundersökningar, att näringslivets marginaler minskade under stora delar av 2022 och 2023 (se diagram 21). Ett negativt netttotal innebär att fler företag upplever lönsamheten som dålig, jämfört med de som anser att den är god. Under de senaste åtta kvartalen har måttet befunnit sig på negativa nivåer för näringslivet som helhet. Det är i linje med resultaten från Riksbankens företagsundersökningar, som också visar att lönsamheten har försämrats den senaste tiden.

Diagram 21. Företagens lönsamhetsomdöme

Säsongsrensade nettotal

Källa: Konjunkturinstitutet.

Att lönsamhetsomdömet inte har minskat lika mycket inom tillverkningsindustrin som för näringslivet som helhet, beror till stor del på att många industriföretag har försäljning i utländsk valuta. Detta innebär att priser kan bibehållas eller till och med sänkas utan att intäktsströmmarna i kronor räknat faller när växelkursen försvagas.

Inflationskrisen påverkade lönsamheten negativt

Den övergripande trenden pekar på att näringslivets lönsamhet steg 2021 i samband med återhämtningen från pandemin, men att den därefter försämrades. Detta som ett resultat av ökade insatsvarukostnader, svag inhemsk efterfrågan och stigande räntor. Utvecklingen har också påverkats av den svaga kronan, som har gynnat vissa exportriktade branscher men varit en belastning för företag med stora inköp i utländsk valuta.

Det råder enighet om att hushållen har drabbats hårt av inflationskrisen. Analysen i detta kapitel visar att även företagen har påverkats av de senaste årens inflationskris och lågkonjunktur, vilket har resulterat i en minskad lönsamhet. Ännu sämre lönsamhet i näringslivet hade inneburit en ännu sämre utveckling på arbetsmarknaden, med ökad arbetslöshet, färre antal arbetade timmar och lägre arbetsinkomster som följd. Att lönsamhetsindikatorerna i perioder skiljer sig från varandra understryker vikten av att inte fokusera på ett enskilt mått vid bedömningen av hur lönsamheten har utvecklats.

Konkurrenskraft och arbetstidsförkortning

Konkurrenskraftens utveckling bestäms i huvudsak av växelkursen, produktiviteten och arbetskostnaderna. Eftersom växelkursen är svår att prognosticera och produktivitetstillväxten framför allt drivs av långsiktiga trender, beror konkurrenskraftens utveckling de närmaste åren till stor del på hur arbetskraftskostnaderna i Sverige utvecklas i förhållande till våra konkurrentländer.

Lagstadgad arbetstidsförkortning ger stora produktionsbortfall ...

Något som skulle bidra till kraftigt försämrad konkurrenskraft är de förslag om arbetstidsförkortning med bibehållen månadslön, som det senaste året återigen blivit ämne för debatt.⁵ Svenskt Näringsliv har tidigare analyserat vad 35-timmars arbetsvecka skulle innebära för svensk ekonomi. Analysen pekar på att en minskning av den lagstadgade arbetstiden från 40 till 35 timmar skulle ge ett bortfall i produktionen i storleksordningen 6,2–8,1 procent. Det motsvarar en minskning av BNP per capita med ca 37 000–48 000 kronor.⁶

Dessa beräkningar baseras på det produktionsbortfall som uppstår om vi som samhälle arbetar färre timmar, enligt den enkla principen att om vi arbetar mindre producerar vi mindre, förutsatt att vi inte blir mer produktiva. Den empiriska forskningslitteraturen finner dock inget stöd för att arbetstidsförkortning leder till någon betydande produktivitetshöjning.

... och försämrad konkurrenskraft

Förutom att minska vår totala produktion kan arbetstidsförkortning även göra produktionen *dyrare* vilket skulle innebära att vi blir mindre konkurrenskraftiga på världsmarknaden. Det skulle i sin tur leda till tappade marknadsandelar med ytterligare negativa konsekvenser för svensk ekonomi. Arbetstidsförkortning med bibehållen månadslön innebär nämligen att det samlade produktionsvärdet per anställd minskar samtidigt som lönen förblir oförändrad, vilket leder till ökade

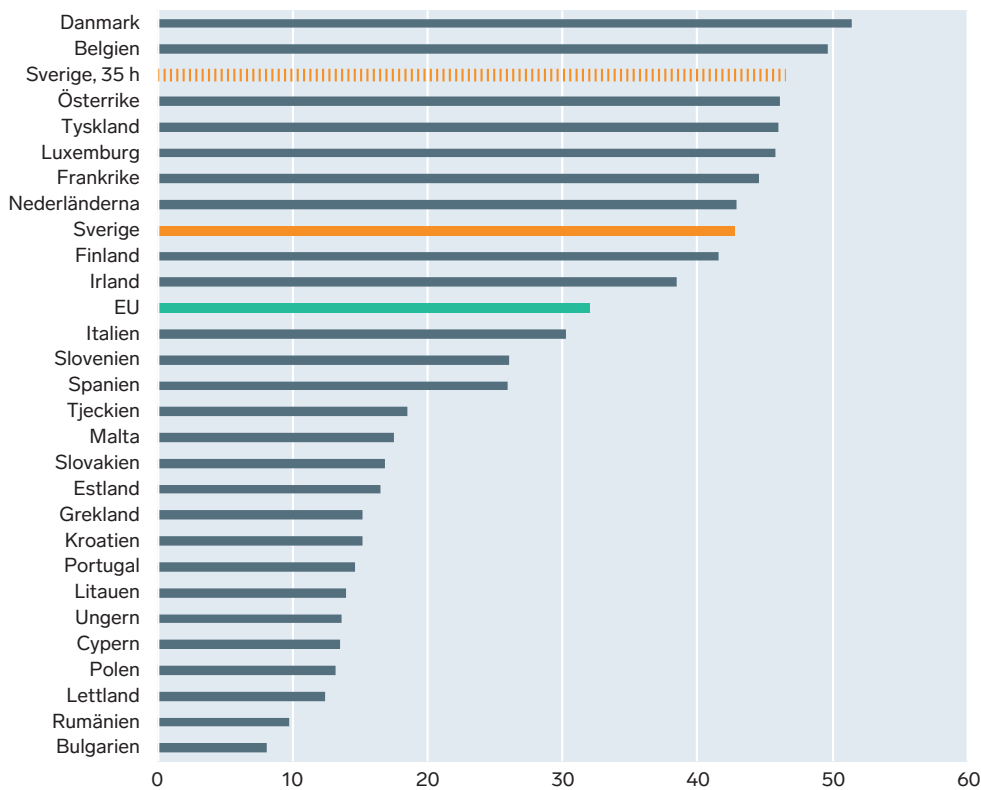
⁵ LO beslutade i maj 2024 att "kraftfullt prioritera frågan kring kortare arbetstid, både via förhandlingar och lagstiftning" och inom Socialdemokraterna föreslog en arbetsgrupp i augusti att 35-timmars arbetsvecka med bibehållen lön bör införas.

⁶ Se rapporten [Samhällsekonomiska kostnader av arbetstidsförkortning](#), juni 2024.

produktionskostnader.⁷ En 35-timmars arbetsvecka hade därför resulterat i en betydande försämring av den svenska konkurrenskraften.

År 2023 hade Sverige den åttonde högsta arbetskostnaden per timme i tillverkningsindustrin i EU. Den föreslagna arbetstidsförkortningen skulle innebära en försämring till tredje plats, såtillvida växelkursen förblir opåverkad (se diagram 22). Om växelkursen försvagades ytterligare, vilket teoretiskt sett skulle kunna bli följden av en arbetstidsförkortning med bibehållen lön, hade försämringen i konkurrenskraft blivit mindre men till priset av högre importpriser och minskad köpkraft för löntagarna.⁸ Erfarenhetsmässigt vet vi dock att växelkurser är svårprognosticerade och sällan utvecklas i linje med teoretiska modeller, särskilt inte på kort- eller medellång sikt. Vi kan därför inte räkna med att växelkursen vid en arbetstidsförkortning kommer att rädda konkurrenskraften genom ytterligare kronförsvagningar.

Diagram 22. Arbetskraftskostnader per timme i tillverkningsindustrin vid förkortad arbetstid
EUR

Anm.: Beräkningen avser ett bortfall i produktionen på 8,1 procent till följd av arbetstidsförkortning. Nederländernas värde avser 2022.
Källa: Eurostats arbetskraftskostnadsundersökning genom Macrobond.

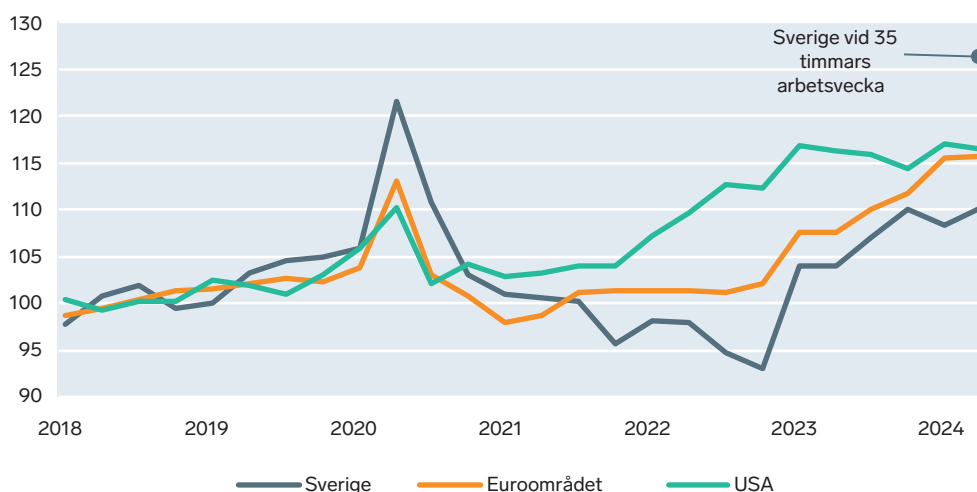
⁷ Här avses den nominella månadslönen, det vill säga det belopp som anges i lönekuvertet. Däremot är det troligt att den reala lönen skulle minska vid en arbetstidsförkortning till följd av att höjda produktionskostnader på sikt leder till högre konsumentpriser. Ur ett konkurrenskraftsperspektiv är det dock främst nominallönen snarare än reallönen som spelar roll, förutsatt att växelkursen förblir oförändrad.

⁸ Det beror på den så kallade *lagen om ett pris* enligt vilken växelkursen anpassar sig så att varor och tjänster i olika länder kostar lika mycket i gemensam valuta. Eftersom arbetstidsförkortning med bibehållen lön troligtvis leder till att priset på svenskproducerade varor och tjänster stiger till följd av ökade produktionskostnader (högre lönekostnader per timme) kan en kronförsvagning således rent teoretiskt förväntas. Erfarenhetsmässigt vet vi dock att växelkurser är svårprognosticerade och sällan rör sig som förväntat enligt teoretiska modeller. Vi kan därför inte räkna med att växelkursen vid en arbetstidsförkortning skulle rädda konkurrenskraften genom en ytterligare kronförsvagning.

Som belyses tidigare i rapporten har Sverige haft en gynnsammare produktivitetsutveckling än flera av våra viktigaste konkurrentländer sedan innan pandemin, något som bland annat beror på att stora delar av Europa drabbades hårt av energikrisen. Detta har bidragit till att Sveriges enhetsarbetskostnad har hållits nere i relativa termer. Som diagram 23 visar skulle dock införandet av 35-timmars arbetsvecka mer än utradera den förbättrade konkurrenskraft som den högre produktivitetstillväxten har gett upphov till. Med 35-timmars arbetsvecka skulle den svenska enhetsarbetskostnaden, jämfört med 2018 års nivå, ha ökat betydligt mer än motsvarande mått för både USA och euroområdet.

Diagram 23. Enhetsarbetskostnad i tillverkningsindustrin i nationell valuta vid förkortad arbetstid

Index 2018 = 100, säsongrensade kvartalsvärden

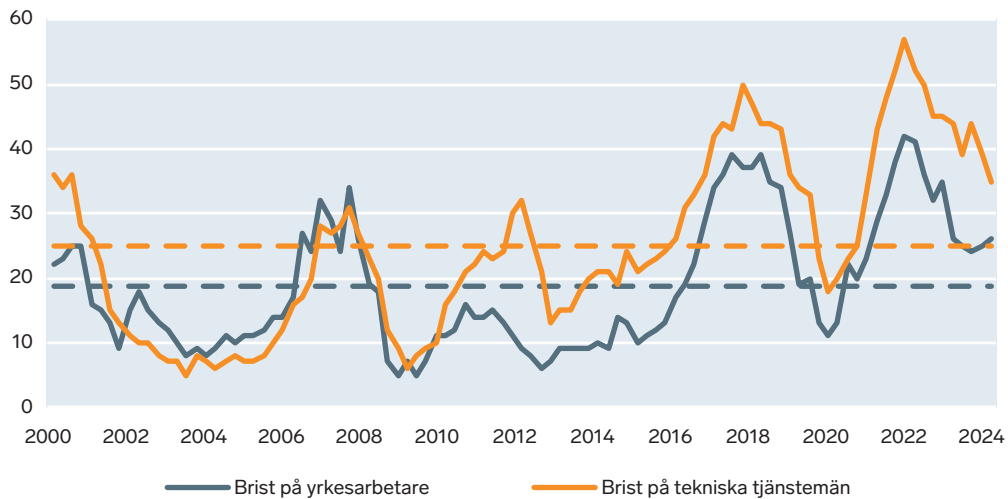
Källor: Eurostat, Bureau of Economic Analysis och Bureau of Labor Statistics genom Macrobond.

Investeringsstakten skulle sänkas och kapitalströmma ut ur Sverige

En arbetstidsförkortning förväntas även bidra till ökad arbetskraftsbrist under en övergångsperiod. Detta gäller särskilt i den kapitalintensiva tillverkningsindustrin, där underutnyttjande av fabriker och maskiner skulle leda till ett tillfälligt ökat rekryteringsbehov. Redan idag råder dock stor brist på både tekniskt utbildade tjänstemän och yrkesarbetare i industrin (se diagram 24). Vid en arbetstidsförkortning skulle rekryteringsssvårigheterna oundvikligen förvärras, med ytterligare ökade produktionskostnader och produktionsbortfall som följd.

Diagram 24. Brist på arbetskraft i tillverkningsindustrin

Andel ja-svar i procent

Anm.: Streckade linjer visar historiska genomsnitt.

Källa: Konjunkturinstitutet.

På längre sikt finns ingen anledning att tro att en arbetstidsförkortning innebär högre efterfrågan på arbetskraft. Den försämrade lönsamhet som reformen skulle ge upphov till, kommer nämligen leda till att investeringstakten i ekonomin som helhet sänks. Färre nya kraftverk, forskningsanläggningar, fabriker eller annan infrastruktur skulle byggas i Sverige. Utveckling av mjukvara eller annan immateriell egendom skulle minska och den gröna omställningen tappa fart. I stället skulle investeringar och kapital strömma till länder där den förväntade lönsamheten, det vill säga avkastningen på kapital, är högre. På sikt skulle därför mängden kapital i ekonomin minska ungefär lika mycket som antalet arbetade timmar, vilket visserligen återför arbetskraftsefterfrågan till den gamla nivån, men gör Sverige till ett betydligt fattigare land.

Sammanfattningsvis kan alltså en övergång till 35-timmars arbetsvecka förväntas leda till en betydande försämring av den svenska konkurrenskraften, uttryckt både som arbetskostnad per timme och arbetskostnad per producerad enhet. Denna effekt kan motverkas om de högre svenska produktionskostnaderna leder till att kronan försvagas, dock på bekostnad av försämrade köpkraft för hushåll och importerande företag. Vidare kan den arbetskraftsbrist som redan råder i utgångsläget förväntas förvärras under en övergångsperiod, särskilt i den kapitalintensiva industrin, vilket skulle leda till ytterligare ökade produktionskostnader. På längre sikt finns det dock ingen anledning att tro att en arbetstidsförkortning innebär högre arbetskraftsefterfrågan. I stället kommer investeringar att flöda ut ur landet och Sverige bli fattigare.

www.svensktnaringsliv.se

Storgatan 19, 114 82 Stockholm
Telefon 08-553 430 00

Tryck: Arkitektkopia AB, Bromma, 2024